

MEĐUNARODNA SURADNJA S ETNOLOZIMA JAGELONSKOG SVEUČILIŠTA U KRAKOVU

MANDA SVIRAC

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Odsjek za etnologiju i kulturnu antropologiju
10000 Zagreb, Ivana Lučića 3

Suradnja među etnolozima Krakova i Zagreba prisutna je od samih začetaka etnologije u okviru znanstveno-pedagoške djelatnosti s obje strane. Ove je godine obilježena 80. obljetnica etnologije na Jagelonskom sveučilištu u Krakovu gdje su hrvatsku etnologiju predstavljali etnolozi i student Odsjeka za etnologiju i kulturnu antropologiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta iz Zagreba. S hrvatske strane potvrđuje ovo prvi hrvatski etnolog, Milovan Gavazzi (1895.-1992.) kada o etnolozima iz Zagreba kaže: *Rezultati istraživanja domaćih etnologa postali (su) poznati širim krugovima stručnjaka. Ne treba prešutjeti ni trajnu, živahnu suradnju s inozemnim etnološkim institutima, kolegama i izdavačima, koja je najčešće bila doista korisna objema stranama (napose ona s prof. Kazimierzom Moszyńskim na Katedri za slavensku etnografiju Jagiellonskog sveučilišta u Krakóvu).*¹

Suradnja je nastavljena uglavnom gostovanjima na skupovima ili seminarima. Tek je u razdoblju od 1986. do 1990. etnologija pod pojmom *etnografija* (kako se u to vrijeme predavala na Jagelonskom sveučilištu) uvedena u Radni program Sveučilišta u Zagrebu i Jagelonskog sveučilišta te je službeno nastala bilateralna sveučilišna suradnja tada Etnološkog zavoda Filozofskog fakulteta iz Zagreba i Katedre za etnografiju Slavena iz Krakova. Jednom započeta, suradnja između etnologa Odsjeka za etnologiju i kulturnu

¹ Svi su studenti za vrijeme studija na Filozofskom fakultetu kao obveznu literaturu morali poznavati velebno djelo K. Moszyńskog *Kultura ludowa Słowian*, Kraków, 1929, 1939. i svaki je ozbiljniji rad sadržavao podatke ovog stručnjaka iz Krakova.

antropologiju FF iz Zagreba i Instituta za etnologiju i kulturnu antropologiju UJ iz Krakova, traje i danas. U okviru ovih kontakata treba reći kako su uz etnologe, često zbog prijevoda, ali i kao izlagači na skupovima sudjelovali polonisti iz Zagreba i kroatisti iz Krakova. Osobito mjesto u toj suradnji pripada Nedi Pintarić s Odsjeka za zapadnoslavenske jezike i književnosti Filozofskog fakulteta iz Zagreba te joj ovom prilikom upućujemo našu iskrenu zahvalnost.

Etnološke teme i radni program:

1986. – 1990. *Kulturna funkcija dara,*
 Kulturni razmjeri narodnog bića,
 Kulturni izrazi društvene povezanosti.

Rezultat: Simpozij u Zagrebu 1990. koji je ujedno bio doprinos proslavi 95-te godišnjice života Milovana Gavazzija. Tema simpozija: *Kulturni izrazi društvene solidarnosti*. Izlagači iz Krakova bili su: Anna Zambrzycka-Kunachowicz (*Dar kao simbol društvenog suživota*), Czesław Robotycki (*Sjećanja na davna putovanja po slavenskom jugu*) i Małgorzata Maj (*Simboli Solidarnosti u vrijeme ratnog stanja*). Iz Zagreba: Jasna Andrić (*Pokapanje mrtvaca u selu Koričani*), Milana Černelić (*Uloga starješine svatova kod Bunjevaca*), Tihana Petrović (*Žensko osobno vlasništvo osobac u južnoslavenskim zadrugama*), Ines Prica (*Dossier Manduševac: Ritualno manipuliranje novcem u suvremenom Zagrebu*), Olga Supek (*Poruke u političkim plakatima*) i Manda Svirac (*Simbolika kruha u posebnim prilikama*). Većina je radova objavljena na engleskom jeziku sa sažecima na hrvatskom u: *Studia ethnologica Croatica, Vol. 3, Zagreb, 1991. str. 163-224.*

1991. – 1994. *Rituali i simboli događaja društvenoga života,*
 Regionalna, etnička i lokalna identifikacija,
 Metodologija istraživanja.

Rezultat: Skup u Zagrebu 1994. Tema: *Mnogostruki identitet. Regionalna, etnička i lokalna identifikacija*. Izlagači iz Krakova bili su: Leszek Dziegel (*Kurdi danas: Između lokalne, regionalne i nacionalne identifikacije*) i Ryszard Kantor (*Nacionalni protiv regionalnog identiteta: Slučaj Orawe*), a iz Zagreba: Vitomir Belaj (*Jesu li Hrvati Slaveni?*), Branka

i Marija Cvetnić (*Nadimci: Poruke kulturologu*), Milana Černelić (*Nastojanja da se bačkim Bunjevcima ospori pripadnost hrvatskom narodu*), Jadranka Grbić (*Mnogostruki identitet: Primjer Hrvata u Mađarskoj*), Neda Pintarić (*Vlastita imena u poljskim narodnim poslovicama*), Dunja Rihtman Auguštin (*Etnologija između etničke i nacionalne identifikacije*), Manda Svirac i Janja Juzbašić (*Spremila sam se u šokačko i Nosim se šokački*), Aleksandar Štulhofer (*Etnicitet i racionalni izbor*). Objavljeno u: *Studia ethnologica Croatica, Vol. 6, Zagreb, 1994*, str. 67-182. U broju 7/8 na str. 205-221 objavljen je članak kolege iz Krakova, L. Dziągela (*Poland's Closest Neighbours: Official Communist Stereotypes and Popular Myths*).

1995. do danas *Narodna i pučka kultura Poljaka i Hrvata kao elementi opće europske civilizacijske ostavštine – nekad i danas*

Rezultat: Skup u Zagrebu 2004. Tema: *Pučka kultura u postsocijalističkom kontekstu. Tradicijska kultura regija u europskom i svjetskom kontekstu.*

Uvodno je predavanje, pod naslovom *Dodirne točke između hrvatske i poljske etnologije*, održao Vitomir Belaj (Zagreb).

Tematsku cjelinu *Od lokalnoga do narodnoga bića* predstavili su Tanas Vražinovski (*Kultura i institucije makedonskih iseljenika u Kanadi*) iz Makedonije te Milana Černelić iz Zagreba (*Pristup istraživanju bunjevačkih identiteta*).

O temi *Tradicija i postsocijalizam* govorili su: Tomislav Pletenac i Marijana Belaj iz Zagreba (*Postsocijalizam tradicije i Tito poslije Tita ili potraga za izgubljenim vremenom*) te Rajko Muršić i Andreja Bahar Muršić (*Socijalistički i postsocijalistički pejzaži u Chazrykowych kod Chojnica: vrijeme i krajolik 1988 i 2001*) iz Slovenije (Ljubljana).

Temu *Tradicija i okoliš* izabrali su: Josip Barlek (*Hrvatske božićne jaslice*), Marija Znika (*Od lana do platna u Podravskim Podgajcima*) i Tihana Petrović (*Politika u vezu*) iz Zagreba te Andrejka Ščukovt (*Sušilnice za sadje v Posočju*) iz Slovenije.

Za temu *Primijenjena etnologija* odlučili su se Sanja Potkonjak (*"Žensko pitanje" u počecima hrvatske etnologije*), Tanja Bukovčan Žufika (*Tradicijiska medicina kao predmet etnologije*) i Janja Juzbašić (*"Volimo plesati, pjevati*

i putovati" – *suvremeni modeli predstavljanja pučke kulture u istočnoj Hrvatskoj*). Skup je pratio i pozdravio svećenik, Jan Zajac iz Poljske koji je u vrijeme prihvaćanja suradnje 1986. već surađivao s kolegama iz Krakova a kako govori hrvatski jezik, uključivao se i pomagao zanimajući se sve više za hrvatsku tradiciju. Predstavnici Veleposlanstva Republike Poljske u Hrvatskoj pa i sam veleposlanik (1994) pratili su rad i sudionicima uputili dobre želje za uspjeh podržavajući bilateralnu suradnju.

Ovome razdoblju pripadaju također dvije knjige Mande Svirac kao rezultati suradnje bilo da je riječ o istraživanju dara kao što govori sam naslov *Darivanje kruhom u običajima Hrvata*, Zagreb, 1998, ili druga, *Nakon susreta s pastirima*, Zagreb, 2002. (recenzent Cz. Robotycki iz Krakova) koja pod naslovom *Moj susret s pastirima* na str. 7-12 donosi osvrt na suvremeni život pastira u poljskim Tatrama, područje Podhala i rezultat je autoričinih terenskih istraživanja.

Skup u Zagrebu, Filozofski fakultet, 1990. Slijeva: O. Supek, M. Gavazzi, A. Zambrzycka-Kunachowicz, N. Pintarić, M. Černelić

ČLANCI HRVATSKIH ETNOLOGA OBJAVLJENI U KRAKOVU

Publikacija: *PRACE ETNOGRAFIČNE UNIWERSYTETU JAGIELLOŃSKIEGO*

Zeszyt 25, 1988.

B. Đaković, O problemie obdarowywania w związku ze zwyczajem grzebania zmarłych wraz z przedmiotami, str. 111-118.

M. Svirac, Podpłomyk, pieczywo chlebowe i jego funkcja jako daru, (Lepinja kao dar...) str. 119-123

Zeszyt 29, 1992.

M. Svirac, Tradition and cultural dichotomy, str. 85-88.

Zeszyt 31, 1993.

M. Černelić, «Kravaj» as a Gift in the Wedding Customs of the Southern Slaves, str. 163-176.

M. Svirac, Le gâteau au poivre en tant que don et le problème de sa genèse, str. 177-183.

Zeszyt 35, 1999.

S. Blagonić, Roženice. Transformacija symbolu tożsamości w motyw pamiątkarski. Przykład Parku Regionalnego «Istria», str. 111-115.

B. Cvetnić, O kiczu religijnym – argumenty za i przeciw (przeгляд sytuacji w okolicy Zagrzebia), str. 117-121.

N. Pintarić, Współczesny język chorwacki, str. 97-102.

D. Rihtman-Augustin, Symbole kultury ludowej w codzienności politycznej: casus Bożego Narodzenia, str. 85-95

M. Svirac, Osobliwości chleba i pieczywa na terenie Baranji, str. 123-134.

J. Vondraček-Mesar, Istryjska koza - od symbolu do rzeczywistości, str. 103-109.

RAZMJENA NASTAVNIKA I STUDENATA

Godina	Zagreb	Krakov
1984.	Anna Zambrzycka-Kunachowicz	
1985.	Malgorzata Maj	
1986.		Manda Svirac
1987.		
1988.		Manda Svirac, Jasna Andrić
1989.	A. Zambrzycka-Kunachowicz, Teresa Dobrowolska	J. Andrić, Milana Černelić, Branko Đaković
1990.	A. Zambrzycka-Kunachowicz, Malgorzata Maj, Czeslaw Robotycki	
1993.		Manda Svirac, Branka Cvetnić (polonist), Jadranka Vondraček-Mesar, Sandi Blagonić (student)
1994.	Leszek Dziegiel Richard Kantor	
1995.		Manda Svirac pet studenata
1996.	Leszek Dziegiel	
1997.	dvije studentice (u Bolu, otok Brač)	Manda Svirac dvoje studenata
1998.	Malgorzata Maj	Manda Svirac dvije studentice
1999.	Malgorzata Maj 11 studenata (Slavonski Brod, Kumrovec)	Manda Svirac
2000.	Leszek Dziegiel	Manda Svirac
2001.	Malgorzata Maj	Manda Svirac

2002.		Manda Svirac
2003.		Manda Svirac
2004.		Manda Svirac
2005.		Manda Svirac
2006.	Stanisława Trzebunia-Staszal	Marijana Belaj Tanja Bukovčan Sanja Potkonjak Manda Svirac Josip Matker (student)

Kao što je vidljivo iz tablice, dvadeset je godina intenzivne i kontinuirane suradnje u kojoj su sudjelovali i studenti sa svojim nastavnicima. Studenti su najčešće koristili nagradno putovanje za dobar rad u seminaru ili su bili dio tima za terensku nastavu².

Ono što je potrebno reći s pedagoškog aspekta jesu brojna predavanja održana studentima ili drugim skupinama o rezultatima istraživanja pojedinih stručnjaka, a u okviru zadanih tema u Zagrebu i Krakovu. Međutim osim bilateralne suradnje UJ iz Krakova, Filozofski je fakultet 1993. godine ugostio Henryka Zimona s Katoličkog sveučilišta iz Lublina (Katolicki Uniwersytet Lubelski) koji je za studente etnologije održao ciklus od tri predavanja o

² Jedno je slično iskustvo prethodilo 1978. godine kada je ustanovama bivše Jugoslavije na kojima se predavala etnologija (u Zagrebu, Ljubljani, Beogradu i Skopju) stigao iz Varšave poziv na međunarodni skup pod nazivom *X. seminarium ethnologicum*. Manda Svirac i (tada) studentica etnologije, Jadranka Grbić na Filozofskom fakultetu u Zagrebu boravile su 15 dana u rujnu na terenskom istraživanju u pokrajini Podlasie na sjeveroistoku Poljske. Tema skupa je bila *Mit i obred*. Skupina kojoj su bile članovi obrađivala je teme o svadbenim, posmrtnim i godišnjim običajima. Osim Poljaka, koji su bili u najvećem broju, sudjelovali su etnolozi iz Mađarske, Čehoslovačke, Danske i Švedske. Rad se sastojao od terenskog istraživanja, tj. prikupljanja materijala na terenu kod miješanog stanovništva, Poljaka i Bjelorusa u selima oko Ciechanowca na temelju unaprijed pripremljenih upitnica. Po završetku je bila rasprava o problemima izradbe upitnica i o metodama obradbe etnološkog materijala. Uz pomoć poljskih studentica, M. Svirac je etnologiju približila dječjem uzrastu u jednoj osnovnoj školi govoreći im o hrvatskim dječjim običajima proljetnog ciklusa pod nazivom *Križarice*. Posjet Etnografskom muzeju u Varšavi bio je neizostavan a te se godine obilježavala njegova 90. obljetnica

afričkim kulturama i religijama na primjeru naroda Konkomba u sjevernoj Gani (usp. članak "Svetište zemlje – kultno središte Konkomba u sjevernoj Gani", *Studia ethnologica Croatica*, vol. 5, Zagreb 1993, str. 181-194). Manda Svirac je suradnju proširila na Institut za slavensku filologiju u Krakovu te je 2002. i 2005. za studente kroatistike održala predavanja o hrvatskim godišnjim običajima. Od 2004. na poziv organizatora uključila se i u rad simpozija *Sacrum i priroda*³ te sudjelovala referatima o hrvatskim običajima u odnosu s prirodom i kršćanskom pozadinom. Radovi su objavljeni u *Sacrum i przyroda*, Kraków-Kielce-Bodzentyń, 2004., str. 129-143; *Sacrum w zwyczajach związanych z przyrodą*, Zubrzyca Górna, 2006., str. 18-27. Sudjelovanjem na Simpoziju 2004. godine (Manda Svirac je bila jedini predstavnik izvan Poljske), otvorena je mogućnost sudjelovanja i drugim stručnjacima. Tako su, osim hrvatskog predstavnika 2006. godine, prvi puta izlagali i stručnjaci iz Makedonije, Slovačke i Mađarske.

³ Od 24 parka prirode, koliko ih ima u Poljskoj, stručnjaci su proučili i obišli njih dvanaest. Seminar je, naime, multidisciplinaran jer obuhvaća stručnjake raznih disciplina prirodnih, društvenih i humanističkih znanosti. Organizacija je multilateralna jer u njoj uvijek sudjeluju Papina teološka akademija iz Krakova, jedan od Parkova prirode koji se obrađuje te lokalne etnografske ustanove, lokalne vlasti i dr.